

MIRA KOLAR

**VATROSLAV SLAVKO CIHLAR I NJEGOVO
DJELO HRVATSKO PITANJE I AMPUTACIJA
IZ GODINE 1928.**

Mira Kolar
Draškovićeve 23
HR 10000 Zagreb

UDK:323.2(497.11):929 CIHLAR, V. S.
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 1999-12-28

Obitelj Cihlar najpoznatija je po književniku Milutinu Cihlaru Nehajevu i njegovu ocu Sebaldu, dok je drugi sin Vatroslav Cihlar gotovo pao u zaborav zbog svoje naglašene, ali i krivo protumačene uloge u komunističkom pokretu nakon Prvoga svjetskog rata. Međutim, Vatroslav Cihlar (Senj, 3. VIII. 1896. - Rijeka, 2. I. 1968.), novinar i prevodilac, bio je hrvatski kolumnist, ali i federalist, a svakako izraziti antifašist. Njegov je život znatno kontroverzniji nego što to prihvaća dosadnja historiografija, kako ona građanska, tako i ona komunistička, pa je i vrijeme da ga prikažemo kompletnog i po mogućnosti što istinije, premda još mnogo toga ostaje da se istraži, osobito u vezi s njegovim djelovanjem u inozemstvu. Ovaj rad upućuje na njegovo prohrvatsko političko djelovanje na temelju analize njegove brošure *Hrvatsko pitanje i amputacija* iz godine 1928. u kojoj je razotkrio tko je sve prekrajao kartu Hrvatske, te je djelo u dva mjeseca doživjelo tri izdanja i utjecalo na dalji tijek političkih događanja.

Publicist i prevoditelj Vatroslav Slavko Cihlar (Senj, 3. VIII. 1896. - Rijeka, 2. I. 1968.) mlađi je sin dugogodišnjeg tajnika šenjske Trgovačko-obrtničke komore Sebalda Cihlara. Iako nije tako poznat kao stariji sin Milutin, pisac povijesnog romana o Franji Krsti Frankopanu *Vuci*, ipak je i njegovo djelovanje ostavilo velikog traga u hrvatskoj baštini, jer je on pisac brošure *Hrvatsko pitanje i amputacija*, djela koje je Hrvatima nakon atentata na poslanike Hrvatske seljačke stranke u Narodnoj skupštini 1928. objasnilo da je Beograd već u srpnju 1928. isplanirao stvaranje Velike Srbije radikalnim smanjivanjem hrvatskog prostora. Smatram da je usprkos tomu što je B. Krmpotić objavio u *Senjskom*

zborniku članak o Vatroslavu Cihlaru,¹ korisno da se više napiše o životu toga publicista, koji je svojim životom zatvorio zanimljiv krug kroz koji su prolazili i drugi hrvatski intelektualci, te je od pristaše Hrvatsko-srpske koalicije, kritikom velikosrpskog režima i fašizma, postao protivnikom Karađorđićeve Jugoslavije. Zbog toga je morao dugo živjeti u emigraciji, a onda se opet nastanio u Rijeci, iskoristivši svoje socijaldemokratske, odnosno komunističke veze, kako bi mogao raditi u socijalističkoj Jugoslaviji. Glavni biograf Vatroslava Cihlara Krmpotić posve je zanemario Cihlarovu brošuru o amputaciji, a upravo je ona odigrala ključnu ulogu u Cihlarovu životu.

Jugoslavenstvo Vatroslava Slavka Cihlara. Frankopanov Senj i Senj Pavla Rittera Vitezovića, ali i propadanje Senja za vrijeme Hrvatsko-ugarske nagodbe te uzaludna borba Josipa Gržanića da se održi senjsko parobrodarstvo i Senjska štedionica, odnosno borba Vatroslavova oca da Senj dobije željeznicu i odbijanje austrougarskih vlasti da pomognu Senju, razvili su kod Vatroslava Slavka Cihlara sklonost jugoslavenskoj ideji, jer jedino model vezivanja Hrvatske uz Srbiju još nije bio iskušan, te su mnogi upravo u toj svezi vidjeli bolju budućnost Hrvatske i Hrvatskog primorja.

Vatroslav od 1902. do 1906. polazi osnovnu školu u Senju, a kada obitelj nakon smrti oca Sebalda 1907. preseli u Kraljevicu, upisuje se na nautičku školu u Bakru kao stipendist senjske Trgovačko-obrtničke komore. Vrlo mlad počeo je pisati u bakarskom listu *Novi život* i sudjelovati u osnivanju pučke knjižnice u Kraljevici, te održavanju tečajeva za nepismene po selima zajedno sa svojim prijateljem Antunom Barcem iz Grižana. Međutim, sudjelujući zajedno s njime u organiziranju srednjoškolskog štrajka 1912. protiv bana Slavka Cuvaja, bio je izbačen iz nautičke škole u Bakru, te je morao maturirati 1913. u Kotoru.

Prilike u Primorju i osobito njegovo propadanje, a svakako i utjecaj Frana Supila, učinile su od Vatroslava velikog oporbenjaka i on u tim počecima pripada revolucionarnoj omladini jugoslavenskog usmjerenja, te je u tom duhu objavio više članaka u *Vihoru*, ali i drugdje.²

Hrvatski socijaldemokratizam Vatroslava Slavka Cihlara. Završivši školovanje, Vatroslav Cihlar radi do Prvoga svjetskog rata kao pomoćni časnik na parobrodu *Szapary* riječkoga parobrodarskog društva Adria, a onda na brodu *Ultonia*, koji je održavao vezu između Rijeke i New Yorka. Kada je izbio rat, zbog svoje političke nepouzdanosti on nije bio upućen u mornaricu, već u domobransku pukovnicu u Karlovac, što je bilo presudno da se više nikada nije bavio brodarenjem, ali je ipak pisao o povijesti brodarstva.

¹ B. KRMPOTIĆ, 1971-1973, 403-414.

² B. KRMPOTIĆ, 1971-1973, 407.

Smrću austrougarskog cara Franje Josipa krajem 1916. popustila je i cenzura, a politički, i osobito društveni život opet je oživio. Majskom deklaracijom u bečkom parlamentu najavljeno je novo doba za južnoslavenske narode u Monarhiji. Antun Barac iz Grižana,³ Antun Tomašić,⁴ student prava iz Voloskog (Opatije) i Vatroslav Cihlar pokrenuli su u proljeće 1917. osnivanje književno-izdavačkog poduzeća pod simboličnim imenom *Jug* u Zagrebu u Ilici 7. Prva izdana knjiga bili su *Feljtoni i eseji* A. G. Matoša u likovnoj opremi Jerolima Miše, najčitanija knjiga na svim bojištima gdje su se nalazili naši ljudi za vrijeme Prvoga svjetskog rata. Tomu je nemalo pridonijelo i što je knjigu reklamirao Vatroslav Cihlar u *Narodnom listu*,⁵ a Matošev boravak u Kraljevcu 1912. opisao je Cihlar u posebnom članku.⁶ Kao druga knjiga *Juga* izašli su *Akordi* Ive Vojnovića, koji je u to doba bio interniran u Vinogradskoj bolnici, pa je Cihlar prikupljao radove za tu knjigu, dok je Tomislav Krizman načinio likovnu opremu. Treća knjiga bila je *Studija o Hamletu* Milutina Cihlara Nehajeva. Iako je djelo već izašlo u *Savremeniku*, ono je znatno prerađeno pa se može smatrati novim djelom. U to doba slikar Ljubo Babić postao je likovni oprematelj svih knjiga *Juga*, pa i onih izašlih u posebnoj biblioteci *Vidici i putovi*. U toj je seriji kao prva knjiga izašla *Mlada Evropa* talijanskog povjesničara i prijatelja Frana Supila Guglielma Ferrera, a Ljubo Babić izradio je za njezine korice simbolični prikaz sputanih hrvatskih seljaka i seljakinja u narodnoj nošnji, ali je cenzor zabranio njihovo objavljivanje, te su ostali samo ornamenti i jedna seljakinja na stražnjim koricama.⁷ U ovoj ediciji izašla je 1919. nakon nekoliko zanimljivih knjiga i studija o ruskoj revoluciji *Boljševička Rusija* Etienna Antonellija. Iako se radilo o znanstvenom djelu, cenzori nove kraljevine države stavili su *Jug* na listu reakcionarnih izdavača, te je tako bilo spriječeno izdavanje više zanimljivih knjiga, među kojima je bila *Antologija češke moderne kritike*, zatim

³ Antun Barac (Kamenjak kraj Crikvenice, 20. VIII. 1894. - Zagreb, 1. XI. 1955.) polazio je gimnaziju na Sušaku i kao pristalica jugointegralističke omladine djeluje do Prvoga svjetskog rata. Doktorirao je 1918. s tezom o Nazoru, pa preuzima katedru povijesti književnosti kao nacionalne znanosti i drži ju do smrti.

⁴ Antun Tomašić, rođen u Voloskom, bio je sin kapetana Vinka Tomašića te je i sam završio nautičku školu. Boravio je u Trstu i Pragu, te je bio dopisnik Supilova *Novog lista* dok je boravio u Trstu, a kasnije zajedno s Jovom Miodragovićem uređuje na Sušaku *Primorske novine*, koje su trebale biti nastavak Supilova riječkog *Novog lista*. Prelaskom u Zagreb bio je suradnik nakladnog zavoda *Jug*, žrtvujući za tiskanje izdanja ove kuće sav svoj imetak. Osumnjičen da je za tiskanje Krlježina *Plamena* primao novac od Moskve, Tomašić je bio 1919. zatvoren, pa prognan u Istru, ali su ga talijanske vlasti konfinirale u Voloskom. Poslije odlazi u Beč, gdje se također bavi tiskanjem knjiga, a kasnije živi u Zagrebu, prijateljujući s Augustom Cesarcem do 1941., kada je ovaj ubijen.

⁵ *Narodni List*, 1917, br. 56.

⁶ *Hrvat*, 1925, br. 2123. - Vatroslav CIHLAR, *Žižak idealu*.

⁷ S. CIHLAR, 1961, 7.

Taineove *Bilješke o Engleskoj* u prijevodu Milutina Nehajeva, *Mladenачke uspomene iz Hrvatske* Imbre Tkalca, koje je s njemačkog preveo Antun Barac, roman *U kaljuži* Janka Polića Kamova, roman *Hrvatski bog Mars* i drama *Michelangelo Bounarroti* Miroslava Krleže. No ipak uspjelo se objaviti još 1918. *Samo-određenje naroda i Mađari* dr. Ivana Novaka (djelo je objavljeno bez navođenja imena autora), *Talijanski ciljevi protiv Jugoslavena* dr. Vladimira Orljavskog (pseudonim), a izašla je i knjiga Herberga Stranka *Put oko zemlje u sedam dana* s predgovorom Viktora Cara Emina, urednika *Mladog Hrvata*, koji je upravo 1918. došao u Zagreb radi rješavanja nekih problema oko zbrinjavanja istarske djece u plodnim krajevima Hrvatske.

Republikanska demokratska federativna misao kakvu je njegovao *Jug* sa skupinom lijevih intelektualaca, skretala je sve više u jugoslavenske monarhističke vode. Objavljivanje Cesarčevih *Stihova* (1919.), Krležinih *Pjesama* (drugi svezak 1918. i treći svezak 1919.), Krležine *Lirike* (1919.) pokazuje ustrajavanje na republikanskoj i socijaldemokratskoj hrvatskoj tradiciji. Ustrajavanje na ovom pravcu i objavljivanje polumjesečnika za sve kulturne probleme *Plamena*, u kojemu su se Krleža i Cesarec obračunavali polemički i kritički s vladajućim slojem, dovelo je ne samo do zabrane *Plamena*, već i do zabrane *Juga* u kolovozu 1919., osobito kada se shvatilo da je vinjeta *Juga* Babićev crtež tamničkih rešetaka s inicijalima JUG, što je vjerojatno i inspiriralo povjesničara Rudolfa Horvata da monarhističku Jugoslaviju nazove "tamnicom naroda".⁸ Komunisti su optužili Antuna Tomašića da je primao novac za izdavanje *Plamena* iz Moskve, što nije bilo točno, jer je on utrošio u izdanja *Juga* čitavu svoju očevinu, tj. kuću na Sušaku i kuću na Voloskom, a osim toga izdanja *Juga* i nisu bila boljševička. Slavko Cihlar uplašio se kada je bio uhapšen Tomašić pa sutradan bježi u Pariz. Saznao je, naime, da su vlasti posumnjale da je on jedan od osnivača SKOJ-a u Primorju. To je bilo samo djelomično točno. Videći da se i nova jugoslavenska država pretvara u centralističku i pljačkašku državu, on je govorio na socijalističkoj skupštini 12. travnja 1919. na Sušaku te je pokušao objasniti komunizam, kako piše policijski doušnik, "u nacionalnom smislu". Ta nas tvrdnja navodi na zaključak da je Cihlar poput Cesarca i Krleže bio komunist hrvatske orijentacije, te da je predvodio u komunističkom pokretu jednu grupu koja se je osjećajima, mislima i djelatnošću borila protiv bijede u kojoj se našao dio stanovništva, razilazeći se tako s većinom drugih komunista koji su bili za jugoslavensku sovjetsku republiku. To je službena jugoslavenska socijalistička

⁸ Dr. Rudolf Horvat napisao je knjigu *Hrvatska na mučilištu* i u njoj nazvao monarhističku Jugoslaviju tamnicom naroda, te je zato 1945. bio osuđen na 10 godina robije i gubitak svih građanskih prava.

historiografija nastojala zanemariti.⁹ Osim internacionalista, jugokomunista, postojali su dakle i kroatokomunisti, kojima je njihov narod bio svetinja. Cihlar je nastupio na govoru zajedno s Rudolfom Antolićem, koji sumnja u poštenje odbora Narodnog vijeća za okupirane krajeve u Zagrebu, koje radi mlako i s preslabom pomoći potrebitima. Cihlar pak traži preuzimanje vlade od "crvene garde", tvrdeći da u tom slučaju neće opaliti ni jedna puška s talijanske strane. Međutim, kada su Cihlar i Antolić prešli 30. travnja 1919. na Rijeku, bili su uhićeni, pa pušteni i ponovno uhićeni 6. svibnja, vjerojatno dogovorom jugoslavenske i talijanske policije.¹⁰

Zemaljska vlada u Zagrebu zatražila je izvješće o Slavku Cihlaru, te je redarstveno povjereništvo istražilo da je Cihlar doista prisustvovao na Sušaku skupštini koju je sazvao međustrukovni odbor privolom tamošnjih talijanskih vlasti, ali je ustvrdilo da Cihlar tvrdi kako na toj skupštini nije propagiran komunizam, već da se raspravljalo samo o radničkim strukovnim i materijalnim pitanjima. Mislimo da je to točno, jer Slavko Cihlar nikada nije bio za radikalne metode, pa vjerojatno ni tada. On je tada bio član Socijalističke sekcije intelektualaca, što mu - prema izvještaju redarstvenog povjerenstva - koje ga je stavilo pod pasku - donosi mjesečno tisuću kruna, a kreće se u krugu Miroslava Krleže, Đuke Cvijića, Augusta Cesarca i drugih mladih pisaca i novinara.¹¹

Nakon događanja na Sušaku Cihlara je delegirao Mjesni politički odbor Socijaldemokratske stranke Hrvatske na Kongres ujedinjenja u Beogradu zajedno s Augustom Cesarcem, Senjaninom Vladimirom Čopićem, Đurom Cvijićem, Vladimirom Bornemissom. Kongres je održan u Beogradu od 20. do 23. travnja 1919., ali ništa ne znamo o njegovu istupu na Kongresu ujedinjenja i stvaranju Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista). Njegove tadašnje misli i pisanje i danas su nepoznanica, a ne spominje ga ni Miroslav Krležu u svom dnevniku.¹²

---

⁹ S. CVETKOVIĆ, 1988, 189-194. Pišući uvodnik u zagrebačkoj *Borbi* br. 1 iz 1922., urednik *Borbe* Đuka Cvijić piše "Opća nesigurnost, hajdučija i belogardijska nasilja pod režimom gorim od turskoga na jugu, a plemenski šovinizam (srpski; opaska MK) pod režimom gorim od austrijskoga na severu pored ostaloga su razlog za sunovratan pad valute, neuspjeh unutarnjeg zajma i gubitak kredita u inostranstvu. Moralna, politička kaljuža, škandalozne afere... (...) Optužujući režim što Slovenci u koruškome plebiscitu privolješe Austriji, sa tragedijom 'naših vojnika u albanskim brdinama i ultimatumu Saveza naroda na albanskom pitanju Cvijić smatra da je potrebna '... korenita promena celog režima, ukidanje svih reakcionarnih mera i iznimnih zakona, uspostavljanje osnovnih građanskih i političkih prava, izbori i revizija ustava." (I. OČAK, 1982, 113).

¹⁰ S. CVETKOVIĆ, 1988, 189-194; J. VIDMAR, 1959, 73 i 90.

¹¹ J. VIDMAR, 1959, 105.

¹² J. VIDMAR, 1959, 79-80. Pregledala sam *Dnevnik* sv. 1. i 2. (Zagreb, 1977.) Miroslava Krleže i nisam pronašla ime Vatroslava Cihlara ni Antuna Tomašića, premda spominje brojna imena ljudi iste političke orijentacije.

Međutim, nakon hapšenja Antuna Tomašića, urednika *Juga*, Vatroslav Cihlar odlazi u Pariz te živi od prevođenja pisama, pisanja libreta za nekoga pariškog kompozitora. Kasnije odlazi u Milano i Rim. Godine 1921. nalazimo ga u Beogradu, odakle je protjeran zbog suradnje u listu *Republika*. Odlazi u Beč, gdje se susreće ponovno s Tomašićem, koji je tamo izdavao *Razmatranja* indijskog pjesnika Rabindranatha Tagorea u prijevodu Antuna Barca, te *Uspomene na Lava Tolstoja* Maksima Gorkog.¹³ Zatim Vatroslav odlazi u Frankfurt na Majni, gdje 1922. studira sociologiju i kulturnu povijest.

U Zagreb se je Cihlar vratio 1923., kada je podjelom države na oblasti politički pritisak malo popustio, te je objavio u *Borbi* seriju *Pisma iz Njemačke* upozoravajući na opasnost od Hitlerova nacionalsocijalističkog pokreta. Piše i u *Novoj Europi* 1923., *Obzoru* 1924., *Savremeniku* 1926.-1927. i drugdje.

Videći da se i Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca razvija kao centralistička zemlja s vrlo malo sloboda i s vrlo nestabilnim parlamentarnim životom, on se upušta u kritiku postojećeg stanja, te kao član uredništva lista Hrvatskih zajedničara *Hrvat* objavljuje niz feljtona iz kulture i politike pod nazivom *Na vršku pera* (1925.). Zbog jednog članka u *Hrvatu* Cihlar je osuđen na tromjesečni zatvor, ali u tom listu piše sve do 1929., kad je list zabranjen, te i to potvrđuje da je Vatroslav Cihlar bio komunist hrvatske orijentacije, zalažući se za federalizam, što je bio program i te stranke.

Godine 1924. Cihlar u *Obzoru* piše prvi i o ubojstvu talijanskog novinara i socijaldemokrata Giacoma Matteotija, te upozorava na jačanje talijanskog fašizma. Njegovo je pisanje izrazito antifašističko, sa zalaganjem za prava građana i slobodu pojedinaca.

Vatroslav Cihlar, pisac "Hrvatskog pitanja i amputacije". Različito shvaćanje o biti nove države, koju su Hrvati smatrali novom državom ravnopravnih Slovenaca, Hrvata i Srba, a Srbi proširenom srpskom državom s dominacijom Srba, morala je nužno biti država učestalog sukobljavanja.

Vrlo zatrovana atmosfera nakon atentata u Narodnoj skupštini 20. lipnja 1928., kada su ubijeni dr. Đuro Basariček i Pavle Radić, a ranjeni Stjepan Radić, Grandić i Pernar, ujedinivši cijeli hrvatski narod da demonstrira protiv Beograda, rodila je u Beogradu i misao o "amputaciji", tj. o izdvajanju Hrvatske iz Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, ali ne s onim teritorijem s kojim je 40-dnevna Država Slovenaca, Hrvata i Srba ušla 1. prosinca 1918. u Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca, već je Hrvatska trebala biti smanjena na mali dio sjeverozapadne Hrvatske u kojem se je govorilo kajkavskim narječjem. Metci Puniše

¹³ V. CIHLAR, 1961, 16.

Račića u Narodnoj skupštini 20. lipnja 1928. onemogućili su za dulje vrijeme svako normalno sporazumijevanje između Hrvata i Srba, te je i kroz novine, a i kroz brošure, započeo pravi rat riječima koji je i doveo do diktature i prisilio velik broj i pravaša i komunista i političara uopće da potraže sigurniji život u emigraciji. Imajući u sebi oporbenjački duh svog djeda Martina Polića (1858.-1903.), pisca *Parlamentarne povijesti Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*, I i II, (Zagreb 1899., 1900.) i Vatroslav Cihlar upušta se u opasni posao. U listopadu 1928., dakle u vrijeme kada je u Hrvatskoj zavlada predrevolucionarna atmosfera nakon što je kralj imenovao vojnog komandanta Vojina Marinkovića za velikog župana Zagrebačke oblasti (iako je bilo pravilo da taj položaj zauzima upravni činovnik s dugotrajnim stažom), Cihlar piše brošuru *Hrvatsko pitanje i amputacija*, te ju izdaje o vlastitom trošku. Međutim, prvo izdanje odmah je razgrabljeno, pa Cihlar objavljuje drugo, a onda i treće izdanje. Sva tri izdanja imaju isti tekst, ali su nanovo složena. Nevelika brošura imala je malo teksta, ali je imala osam zemljopisnih karata iz kojih se vidjelo kako se je poslije 1918. Hrvatska dijelila i komadala u zamisli beogradskih vlastodržaca i stranih političara. Karte su bile popraćene kratkim komentarima, u kojima i nije bilo izrečeno sve što se trebalo reći, ali su ipak potaknuli ljude na razmišljanje. Cihlar je donio karte do kojih je mogao doći, a to, dakako, nisu bile sve karte podjelâ, jer su se planovi stvarali iza zatvorenih vrata beogradskih vlastodržaca.

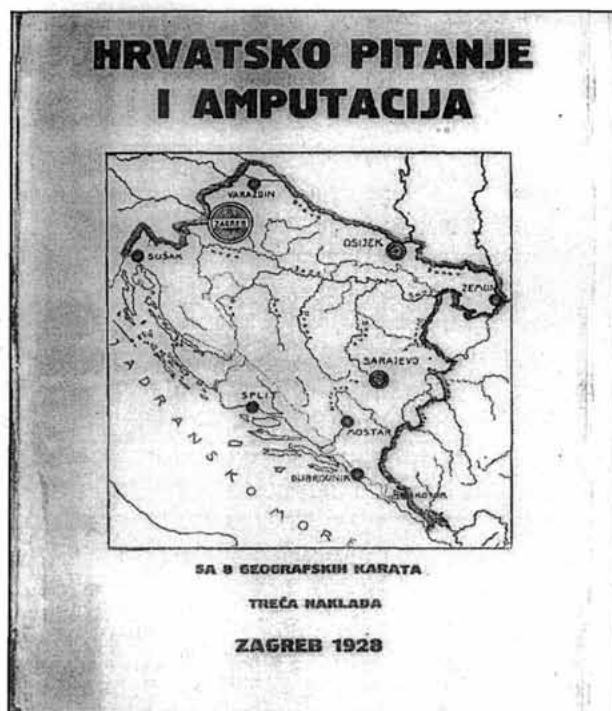
Cihlar je objavio ove karte podjela Hrvatske i Bosne i Hercegovine:

1. *Londonska linija iz 1915.* po kojoj bi se Srbija protegnula na Bosnu i Hercegovinu, Vojvodinu, Dalmaciju i Srijem. Linija bi išla od Vukovara na Dunavu, pa povijesnom granicom Hrvatske do Knina, a onda ravnom crtom do rta Punta Planka južno od Šibenika. Dio Dalmacije sjeverozapadno od linije Knin - Punta Planka, zajedno sa Zadrom i Šibenikom, imao je pripasti Italiji, a dio jugoistočno od te linije sve do Kotora Srbiji, dok bi sam Kotor pripao Crnoj Gori. Ono što je bilo sjeverozapadno od te linije, zajedno s Međimurjem, bio je nedefiniran teritorij amputirane Hrvatske, dakako bez Rijeke.¹⁴

2. *Linija pukovnika Simovića i Antonijevića iz 1918.*¹⁵ Cihlar je u popratnom tekstu ove karte naveo da su slomom Austro-Ugarske Monarhije 1918. porasle pretenzije Srbije na hrvatski teritorij u odnosu na 1915. Sada je linija išla

¹⁴ 26. IV. 1915. između Antante i Italije tajno je potpisan Londonski pakt po kojem je za stupanje u rat na strani Antante Italija trebala dobiti gotovo čitavu Hrvatsku uz more zajedno s Trstom, Istrom, dalmatinskim otocima od Premude do Mljeta.

¹⁵ Dušan Simović i ing. Dragoslav Antonijević došli su već početkom studenog 1918. u Zagreb, te su izborili, što milom a što silom, ulazak srpske vojske na prostore Hrvatske, pri čemu su očito prijetili amputacijom. Oni su na karti kojom se služi Cihlar, zacrtali liniju koju je zacrtao i

Sl. 1. Naslovna strana trećeg izdanja brošure Vatroslava Cihlara *Hrvatsko pitanje i amputacija* (Zagreb 1928.)

od Barcsa - Virovitice do Knina, te je, dakle, čitava Slavonija imala pripasti Srbiji. Tu su liniju iscrtali pukovnici Simović i Antonijević u sobi Narodnog vijeća u hrvatskoj Sabornici na Markovu trgu crvenom olovkom početkom studenog 1918., kada je Simović došao u Zagreb kao vojni delegat Beograda.

3. *Linija Nikole Pašića, najvjerojatnije iz 1922.*¹⁶ Nikola Pašić je ostavio Hrvatima samo sisačko, zagrebačko, varaždinsko i međimursko područje,

general Pečić u vojnom ministarstvu u Beogradu. Dušan Simović (Kragujevac, 9. IX. 1882. - Beograd, 26. VIII. 1962.) završio je 1900. vojnu akademiju u Beogradu i sudjelovao u oba balkanska rata. U Prvom svjetskom ratu djelovao je u Dunavskoj diviziji. On je 27. ožujka 1941. izvršio državni udar i osnovao vladu u kojoj je bio i načelnik štaba vrhovne komande. Bio je na čelu jugoslavenske vlade u emigraciji do 12. siječnja 1942. Dragoslav Antonijević (Valjevo, 1898. - Kraljevo, 16. X. 1941.) završio je u Beogradu tehniku te je radio kod željeznica i kasnije u Kraljevu u tvornici vagona, gdje su ga Nijemci i strijeljali.

¹⁶ Nikola Pašić (Zaječar, 19. XII. 1845. - Beograd, 10. XII. 1926.). Završio je studij građevinarstva u Zürichu. Bio je prvotno pristaša anarhista, pa socijalista Svetozara Markovića, a zatim

povukavši liniju od Ludbrega na jug do Kostajnice i onda zapadno od Karlovca, kako bi Srbija imala u svom posjedu i željezničku prugu Zemun - Ljubljana, izuzev četiri kilometra koji su se mogli lagano izgraditi. Izrađujući ovaj projekt, Pašić je znao da Hrvatska, skućena na teritorij zagrebačke oblasti, neće moći samostalno egzistirati, te je smatrao da će se tako prvo Hrvati desno od linije utopiti u Velikoj Srbiji, a onda i svi ostali.

4. *Linija dr. Ivana Lorkovića¹⁷ i Stojana Protića¹⁸ nastala između 1921. i 1922. godine.* Cihlar je donio i jednu kartu s linijama koje su zacrtali dr. Ivan Lorković i Stojan Protić pri razmatranju o mogućnosti revizije ustava iz 1921., koji je zemlju podijelio na 33 oblasti. Dr. Ivan Lorković tražio je da hrvatska granica ide linijom Ilok - Šid - Gunja, te Savom do Davora, a onda Vrbasom preko Banjaluke i Jajca sve do Hercegovine, s time da bi u Hrvatskoj bili i Mostar i Nikšić. Protić je pak povukao liniju od Virovitice do Bihaća pa na Makarsku.

5. *Službena linija amputacije g. 1928.* Nakon atentata u Narodnoj skupštini iskrsla je već prilično zaboravljena ideja amputacije.¹⁹ Iskorišteno je jedno predavanje predsjednika Srpske akademije nauka Ljube Stojanovića iz 1926., te

---

radikal. Očekujući ishod atentata 1903. na Aleksandra Obrenovića, sklonio se u Crikvenicu, a zatim se odmah vratio u Beograd, te je sve do 1926. formirao niz vlada ili bio u vladi zastupajući radikalsku liniju i koncept velike Srbije. Prisiljen u Ženevi na potpis sporazuma prema kojemu će srpska vlada zatražiti priznanje Države Slovenaca, Hrvata i Srba i onda ugovoriti stvaranje nove jugoslavenske države na bazi ravnopravnosti i suverenosti, dao je ostavku kako se ta obveza ne bi morala ispuniti.

¹⁷ Dr. Ivan Lorković (Zagreb, 17. VI. 1876. - Zagreb, 24. II. 1926.) završio je pravo u Zagrebu i bio je sin Blaža Lorkovića. Pripadao je liberalnoj omladini, a 1904. utemeljio je Hrvatsku naprednu stranku i postao urednikom njezina glasila *Hrvatski pokret*. Svoju vezu s Hrvatsko-srpskom koalicijom prekida 1910. i ponovno se vraća na hrvatske pozicije. G. 1919. u Privremenoj narodnoj skupštini osniva 1919. Narodni klub. Zajedno s Matkom Laginjom osniva 1919. Hrvatsku zajednicu, koja je imala federalistički program. G. 1921. obrazuje zajedno sa Stjepanom Radićem i Hrvatskom strankom prava Hrvatski blok, te je potpisnik *Memoranduma* Hrvatskog bloka od 14. siječnja 1922. u kojem se ističe da je Hrvatska oduvijek imala svoj zasebni teritorij, svoj zasebni parlament i svoju zasebnu vladu, te da je 29. listopada 1918. objavljena potpuna nezavisnost Hrvatske, što je samo logična i vrlo prirodna posljedica hiljadugodišnjeg razvijanja hrvatske politike i kulture. (M. KRLEŽA, 1977, 455.) Krajem 1924. razilazi se s Radićem i zagovara federativno-republikansko uređenje države te zajedno s Antom Trumbićem osniva početkom 1926. Hrvatsku federalističku seljačku stranku. Taj program vjerojatno je nastao u vrijeme Hrvatskog bloka. Bio je vrlo uman i vješt političar, a osobito je bio vješt u financijskim pitanjima.

¹⁸ Stojan Protić (Kruševac, 16. I. 1857. - Beograd, 28. X. 1923.). Završio je povijest i filologiju na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Uvijek je bio desna ruka Nikoli Pašiću, pa je bio od 1903. do 1906. ministar unutarnjih poslova, a od 1909. do 1912. ministar financija, i tako u svim vladama sve do početka 1921., kada je u Vesićevoj vladi bio ministar za ujedinjavanje zakonodavstva. Protić je tvorac ideje o podjeli zemlje na 33 oblasti bez obzira na povijesni razvitak, dakle tvorac razbijanja povijesnih zemalja unutar jugoslavenske države. Bio je velik protivnik federalizma i ideolog je Radikalne stranke.

¹⁹ O amputaciji se je raspravljalo i 1921., kada Stjepan Radić želi doći na pregovore Lige naroda u Ženevu s dokazima da nova jugoslavenska država ne funkcionira.

je 7. srpnja povučena linija amputacije od Virovitice na Novsku, pa na Bosanski Novi, te rijekom Unom prema Kninu i Šibeniku, i to tako da željeznica Virovitica - Barcz ostaje Srbiji. Cihlar ističe da se ne zna je li ta ideja oživljena prije ili poslije 20. lipnja 1928., ali da je linija presnimljena s jedne geografske karte u ministarskoj sobi Beogradske skupštine.

6. *Engleska linija Roberta Birkhilla iz 1922.*²⁰ Kada je postalo jasno da nema mira na prostorima bivše Austro-Ugarske Monarhije, ugledni publicist Robert Birkhill se je 1922. godine u knjizi *Seeds of War: A political Study of Austria, Hungary, Czechoslovakia, Roumania and Yugoslavia* založio za stvaranje jedne nove države pod imenom Sjedinjene Države Srednje Europe u koju bi ušla Hrvatska s Bosnom bez Tuzlanske oblasti i Hercegovinom, Dalmacijom i Slavonijom, ali i Mađarska s cijelom Baranjom, Bačkom i Banatom, Erdelj, Slovačka s Rutenijom, Češka s Moravskom i dijelom Šlezije te Austrija. Slovencima je ostavio mogućnost plebiscita. Srbija bi bila isključena iz sklopa centralno-europskih država. Cihlar je prepričao čitavu Birkhillovu studiju i objavio dvije karte (šire područje i samu Hrvatsku) te donio njegovo mišljenje da je nejednakost kulture veći izvor razdora nego raznolikost rasa, zbog čega se i zalaže za neku vrst oživljavanja Austro-Ugarske Monarhije, iako je u mladosti stvaranje južnoslavenske države na osnovama ravnopravnosti zamišljao kao svoj ideal.

7. *Engleska linija lorda Rothermeera.*²¹ Vlasnik velikoga tiskarskog koncerna Rothermeer založio se uoči sklapanja Trianonskog ugovora 1920. za reviziju Pariškoga mirovnog ugovora tražeći da Hrvatska obuhvati hrvatske povijesne zemlje, zajedno sa zapadnom polovicom Bosne i Bokom kotorskom, ali i da se stvori jaka i velika Mađarska koja bi zahvatila sve gradišćanske Hrvate te čitavu Vojvodinu.

Te su karte s podjelama, dakako, pokazivale kako su i Beograd i političari drugih država razmišljali o podjeli Hrvatske i o svakojakim mogućnostima rješavanja komplicirane situacije na prostorima hrvatskih zemalja. Danas bi se umjesto osam karata do kojih je došao Vatroslav Cihlar, svakako dalo objaviti mnogo više prijedloga, jer je vruće hrvatsko pitanje dugo zanimalo velik broj političara i novinara.

Cihlar je napisao brošuru i kratak uvod gdje na svega 28 redaka objašnjava da se "veliki dio balkanske politike odigrava u noći" i da se noć bira za poslove nečiste savjesti, te da je jedne takve "mutne balkanske noći zaključena u Beogradu amputacija Hrvatske", ali tako da od Hrvatske ne bi ništa ni ostalo.

²⁰ Robert Birkhill je bio engleski publicist i autor knjige *Seeds of War* (1922).

²¹ Lord Harold Sidney Harmsworth Rothermer (Hampstead, 26. IV. 1868. - Bermudi, 26. XI. 1940.) bio je vlasnik najvećeg engleskog tiskarskog koncerna izdajući i *Daily Mail* i *Daily Mirror*. Bio je ministar za Prvoga svjetskog rata, a pri sklapanju Trianonskog ugovora zalagao se za jačanje Ugarske kao čimbenika stabilnosti na jugoistoku Europe, što nije prihvaćeno.

Cihlar piše: "Do amputacije nije došlo. Ali ta riječ zagraktala je kao crni gavran nad sudbinom države. Ona se proširila širom svih hrvatskih krajeva, ispunila stupce novina, brige političara i odjeknula i u inozemstvu. Jer se radi o udesu hrvatskoga naroda, o sudbini Hrvatske, iznosimo ovdje u kratkim potezima historiju amputacione politike, kako se razvijala počam od londonskog pakta, pa do službenog amputacionog projekta od 7. srpnja 1928."²²

Cihlar je znao da se sudbina Hrvatske kroji u Beogradu i na međunarodnom planu. Znali su to i hrvatski političari 1993., kojima je odlično došla Cihlarova brošura iz 1928. da upozori na podjele Hrvatske iz najbliže prošlosti, pri čemu nije uzet u obzir ni etnički ni povijesni ni državopravni temelj. Pravnici iz Osijeka objavili su 1994. nepromijenjenu Cihlarovu brošuru u izdanju *Panlibera*, ali ne samo na hrvatskom već i na njemačkom i engleskom jeziku, a s predgovorom prof. pravnog fakulteta u Osijeku dr. Josipa Vrbošića iz 1993. Cihlarova brošura postala je po drugi put bestseller. Cihlarova brošura iz 1928. već je iskorištena i u monografiji *Izvori i korijeni velikosrpske agresije* (Zagreb 1991.), ali se njome služi i Mladen Klemenčić u radu *Novija historijsko-geografska osnovica jugoslavenskih izvanjskih i unutarnjih granica* s posebnim osvrtom na hrvatske granice u zborniku *Političko-geografska i demografska pitanja Hrvatske* (Zagreb 1991.) Jasnim riječima Cihlar je, naime, obrazložio da bi amputacija značila nestanak Hrvatske. Već prva dva izdanja Cihlarove brošure, koja su rasprodana za par dana, pokazala su da se radi o vrlo važnom dokumentu, pa je nakladni zavod *Globus* iz Zagreba (Ilica 35 - dvorište) najavio potkraj 1928. u zaglavlju trećeg izdanja Cihlarove brošure biblioteku *Dokumenti naših dana* da želi objaviti i Cihlarova *Pisma iz Beograda* i *Genezu našeg spora* sa Srbijom Filipa Lukasa i *Balkanske sablasti* dr. Mate Hanžekovića, 29. listopada 1918. dr. Lavoslava Hanžeka, i *Balkan i budući rat* Commandera Kenworthyja. Radilo se o provokativnim sadržajima pa bi ta djela, da su objavljena, vjerojatno bila razgrabljena kao i Cihlarova *Amputacija Hrvatske*. Međutim, beogradski je režim shvatio uzburkanu političku scenu kao najavu revolucije, te je pojačao vojsku u vojarnama i pripremio se za obračun s Hrvatima. Velikom županom Zagrebačke oblasti imenovan je pukovnik Vojin Maksimović, te je u Hrvatskoj zavedeno zapravo ratno stanje, o čemu bi se vjerojatno u arhivima Beograda našlo dosta tragova. I Vatroslav Cihlar bio je ugrožen, premda nije autorizirao brošuru. Predosjećajući postupke režima tijekom diktature, koji su ugrozili život Pere Budaka, a stajali glave dr. Ivu Pilara i Šufflaya, Vatroslava Cihlar napušta zemlju.

²² Predgovor Cihlarove knjige *Hrvatsko pitanje i amputacija*. Vatroslav Cihlar s pravom je uočio važnost karata ove vrsti. Banjalučki odvjetnik Stevan Moljević objavio je 1941. spis *Homogena Srbija* s osnovnom idejom da u Srbiju trebaju ući svi krajevi u kojima žive Srbi, a za postizanje homogenosti Moljević predlaže tehničko čišćenje, te je zapravo otac genocidne politike, jer je Draža Mihailović tvrdio da je Srbija tamo gdje ima srpskih grobova.

Cihlar se je sklonio u Weimarsku Njemačku, u kojoj Hitler teži za vlašću, ali ju još nema. U Berlinu 1930. u *Berliner Tagblattu* Cihlar objavljuje seriju članaka pod nazivom *Das Inferno der Belgrader Diktatur*, poistovjećujući tu diktaturu s onom Austro-Ugarske Monarhije.

Sve to moralo je utjecati i na Vatroslava brata Milutina Cihlara Nehajeva. On 1931. piše *Rakovicu* s prikazom ubojstva Eugena Kvaternika, koju priređuje za tisak Blaž Jurišić 1932. godine.²³ Međutim, uspon nacizma u Njemačkoj tjera Cihlara dalje, i on se 1937. sklanja u Švicarsku, gdje objavljuje anonimno niz antifašističkih članaka u *Baseler Nachrichtenu*, a onda se nakon pobjede Mačekove Hrvatske seljačke stranke na izborima 1938. vratio u Kraljevinu Jugoslaviju, misleći da će se zemlja preporoditi parlamentarnim putem, a Hrvati u okviru Banovine Hrvatske.

Međutim, njegov rad u Marjanovićevu Presbireu u Beogradu trajao je samo kraće vrijeme. Nastanjuje se u Zagrebu i tu piše predgovor protunacističkoj knjizi H. Rauschninga *Moji povjerljivi razgovori* (Zagreb 1940. i Zagreb 1999.), iskazavši i tom prilikom svoje jako antifašističko i uopće antidiktatorsko raspoloženje. Nastavlja i surađivati u *Baseler Nachrichtenu* 1939. i 1940. Dakako da za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske ništa ne objavljuje, a prijatelji ispričavaju njegovo neuključivanje u javni život njegovom bolešću. Cihlar poput Krleže čeka, nesklon, poput ovog pisca Antibarbarusa, da se upozna s grozotama komunista na djelu.

Raznolika djelatnost Vatroslava Cihlara od 1947. do 1968. Poslije 1945. djelovao je kao prevoditelj u Nakladnom zavodu *Binoza*. Čini se da je došlo do zbijanja redova onih hrvatskih intelektualaca koji su preživjeli apokalipsu Drugoga svjetskog rata. Dr. Slavko Ježić, objavljivač sabranih djela Vjenceslava Novaka između 1931. i 1933. godine, također živi od prevođenja, te su oba prevodila djelo *Jean Cristophe* Romaina Rolanda. Svako je takvo pero za Senj dragocjeno, jer Senjanin Pavao Tijan, koji je još 1930. objavio *Nekoliko bilježaka o životu i radu Vjenceslava Novaka* u *Hrvatskoj prosvjeti* 1930. živi u emigraciji, a Senj, osiromašen i oštećen na prosvjetnom i crkvenom polju, ne može više biti Atena Hrvatskog primorja i Like. Čini se da je i Ježiću i Vatroslavu Cihlaru pomogao dr. Antun Barac, koji se s njima poznavao i surađivao od mladosti, a koji je osim toga smatrao vrijednim za čitav hrvatski opus zasluge malih ustrajnih pisaca.

No zagrebačka sredina ne odgovara više Vatroslavu Cihlaru. On se 1947. vraća na Kvarner te se stalno nastanjuje u Rijeci. Kroz dvadeset godina boravka u ovom gradu Vatroslav Cihlar bio je godinu dana upravitelj Narodnog muzeja

²³ Blaž Jurišić (Vrgada, 15. I. 1891. – Zagreb, 10. II. 1974.) bio je jezikoslovac, ali pravaškog opredjeljenja. Priredio je *Izabrane spise* Ante Starčevića 1943. Uređivao je list *Hrvat*, a od 1930. do 1941. i *Hrvatsku reviju*.

(1948.), a 1961. potaknuo je osnivanje Pomorskog i povijesnog muzeja u Rijeci. Ljudi na vlasti trpjeli su ga, ali ga nisu voljeli, što pokazuje česta izmjena radnog mjesta. Premještanju ga obično tamo gdje je dobro dolazilo njegovo veliko radno i prevodilačko iskustvo i gdje je bilo mnogo posla. Od 1949. do 1957. djeluje u Narodnom, odnosno Pionirskom kazalištu u Rijeci, što mu je omogućilo prikupljanje građe za povijest Riječkoga narodnog kazališta, a 1964. je uredio *Kazališnu spomenicu o Ivanu Zajcu*.

Godine 1958. kao službenik "Pomorskog brodarstva" i urednik *Pomorstva* prikupio je i građu za privredni razvoj Rijeke.²⁴ Pomorsko mu je školovanje, po mom mišljenju, omogućilo da među prvima spozna vrijednost naših luka, kako onih morskih tako i onih riječnih, pa je još 1927. uredio s Nikolom Buzančićem brošuru *Brod na Savi*. Njegova rukopisna ostavština i građa koju je skupio odlično je poslužila mnogima. Radojica F. Barbalić upotrijebio je njegovu građu i radove da napiše vrlo kvalitetne radove.²⁵

Prema nepotpunim podatcima najboljeg biografa Vatroslava Slavka Cihlara, Branka Krmpotića, Vatroslav Cihlar objavio je od 1917. do 1967. oko 117 radova, razasutih u brojnim listovima i časopisima, često pisanih i pod pseudonimom Martin Šumić (Polić).²⁶ Bio je od 1963. član Društva književnika Hrvatske, a od 1964. i suradnik Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije, te je njegova građa poslužila i u pisanju znanstvenih priloga u *Jadranskom zborniku* već od prvog sveska 1956.

Vatroslav Slavko Cihlar kritizirao je među prvim hrvatskim, ali i jugoslavenskim publicistima i političarima, njemački nacizam i talijanski fašizam, ali se je isto tako prvi usudio napasti srpsku diktaturu i reći istinu o namjerama velikosrba, koji su išli za nestankom Hrvatske i Hrvata. Iako životom vrlo kontroverzna ličnost, Vatroslav Slavko Cihlar učinio je i na publicističkom i na političkom planu vrlo mnogo. Rekao je istinu onima koji za istinu nisu htjeli čuti, a pišući prvi o talijanskom i njemačkom fašizmu i beogradskoj diktaturi, on ih je na neki način i poistovjetio, uspoređujući njihove postupke. Iako je, uvjetno rečeno, u određenoj fazi života bio komunist, njegov je komunizam bio krležijanski, odnosno cesarečki, a to znači da je bio socijalan, human, hrvatski.

Literatura

Radojica F. BARBALIĆ, Doprinos parobroda "Hrvat" stanju obalne linijske plovidbe na Jadranskom moru, *Senjski zbornik*, 17, Senj, 1990, 261-267.

²⁴ M. KAMINSKI, 1989, 661.

²⁵ A. KOŠČINA, 1961, 145; R. F. BARBALIĆ, 1990, 261-267.

²⁶ B. KRMPOTIĆ, 1971-1973, 411. Većina podataka u ovom poglavlju uzeta je iz Krmpotića.

- Vatroslav CIHLAR, Književnost iza rešetaka, *Riječka revija*, 10, 1961, br. 3-4.
 Slavoljub CVETKOVIĆ, Vatroslav Slavko Cihlar, *Senjski zbornik*, 15, 1988, 189-194.
 Martin KAMINSKI, V. S. Cihlar, *Hrvatski biografski leksikon*, 2, 1989.
 A. KOŠČINA, Vatroslav Cihlar i njegovi prikazi našeg mora i primorja, *Naše more*, 8, 1961, br. 3.
 Miroslav KRLEŽA, *Dnevnik*, 2, Sarajevo, 1977.
 Branko KRMPOTIĆ, Vatroslav Cihlar (1896-1968), *Senjski zbornik*, 5, 1971-1973, 403-414.
 Ivan OČAK, *Braća Cvijići*, Zagreb, 1982.
 Josip VIDMAR, Prilozi građi za historiju rad. pokreta i KPJ 1919. godine, *Arhivski vjesnik*, 2, 1959.

VATROSLAV SLAVKO CIHLAR UND SEIN WERK "KROATISCHE FRAGE UND AMPUTATION" AUS DEM JAHRE 1928

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Familie Cihlar ist nach dem Schriftsteller Milutin Cihlar Nehajev und seinem Vater Sebald bekannt, waehrend der andere Sohn Vatroslav Slavko in Vergessenheit geraten ist wegen seiner obwohl hervorragenden doch missverstandenen Rolle in der kommunistischen Bewegung nach dem ersten Weltkrieg.

Vatroslav Cihlar (Senj, 3. VIII. 1896 – Rijeka, 2. I. 1965) war Uebersetzer und Journalist, und nach seiner politischen Gesinnung war er Federalist und Antifaschist.

Das Leben von Vatroslav Slavko Cihlar ist viel kontroverser als bisherige buergerliche sowie kommunistische Historiographie angenommen hat. Deswegen ist es Zeit ihn komplett und wahrheitsgetreu darzustellen, obwohl noch viele Probleme um sein Leben und Werk nachzuforschen sind, besonders seine Taetigkeit im Ausland.

Dieser Artikel weist auf seine prokroatische politische Taetigkeit hin, auf Grund der Analyse seiner Broschuere "Kroatische Frage und Amputation" aus dem Jahre 1928, in der er enthuehlt hat, wer die kroatische Landkarte umgestalten wollte. Dieses Werk erlebte in zwei Monaten drei Ausgaben und beeinflusste den Lauf der nachfolgenden Ereignisse in Kroatien.

VATROSLAV SLAVKO CIHLAR AND HIS WORK "THE CROATIAN QUESTION AND AMPUTATION" FROM THE 1928

S u m m a r y

The family Cihlar is known mostly by the writer Milutin Cihlar Nehajev and his father Sebald, while the other son Vatroslav Cihlar has almost fell into oblivion due to his pronounced but also misinterpreted role in the communist movement after the first World War. In fact, Vatroslav Cihlar (Senj 3rd Aug 1896 - Rijeka, 2nd Jan 1968), the journalist and translator, was Croatian communist but federalist and, without any doubt, the antifascist. His life was considerably more controversial than the historiography, either civil or communist, has ever accepted so far. Thus, this is the moment to present him in every way and possibly as real as possible, although quite a lot still remains to be investigated, specially as regards his activities abroad. This work refers one to his pro-Croatian political activities, based on the analyses of his pamphlet "The Croatian Question and Amputation" from the 1928, where he unveiled all those who used to re-shape the map of Croatia. His work saw the three re-issues within a two-months' time and had influence on further course of the political developments.